

การรับรู้ถึงความใกล้ชิดกับพ่อแม่และการเปิดเผยตนเองของลูกในวัยรุ่น Perceived Closeness and Self-disclosure in Adolescents

ปภากรณ์ ไชยหาญชาญชัย

บทคัดย่อ

U ทความเชิงวิชาการชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอกรอบแนวคิดของความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ถึงความใกล้ชิดกับพ่อแม่ต่อการเปิดเผยตนเองของลูกในวัยรุ่น โดยอาศัยพื้นฐานแนวคิดจากทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ ทฤษฎีการบริหารความเป็นส่วนตัวในการสื่อสาร ทฤษฎีการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม และทฤษฎีการละเมิดความคาดหวัง มาเป็นแนวทางในการศึกษาประเด็นดังกล่าว โดยที่ในวัยเด็กนั้นลูกมักจะใช้เวลาอยู่กับพ่อแม่เสมอ แต่เมื่อก้าวเข้าสู่วัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงจากวัยเด็กสู่ผู้ใหญ่ ลูกกลับเริ่มตีตัวออกห่าง เช่น มีความลับกับพ่อแม่มากขึ้นหรือไม่ค่อยยอมเปิดเผยข้อมูลกับพ่อแม่เหมือนก่อน จึงกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวและนำไปสู่ความไม่เข้าใจกันและความขัดแย้งระหว่างพ่อแม่กับลูกในที่สุด ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นรากฐานสำคัญอันจะนำไปสู่ความรัก ความอบอุ่นและความเข้าใจในครอบครัว อีกทั้งยังเป็นกรอบพื้นฐานที่กำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ในรูปแบบอื่นที่ตามมา เช่น ความสัมพันธ์กับเพื่อนหรือกับคนรัก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูกยังคงแน่นแฟ้นเหมือนในวัยเด็ก นั่นก็คือ การที่ลูกรับรู้ถึงความใกล้ชิดที่พ่อแม่มีให้ ซึ่งการรับรู้ถึงความใกล้ชิดกับพ่อแม่นี้เองที่จะทำให้ลูกมีแนวโน้มที่จะมอบความสนิทชิดใกล้และเปิดเผยข้อมูลของตนเองให้พ่อแม่ฟังเหมือนในวัยเด็ก

คำสำคัญ: การรับรู้ถึงความใกล้ชิด, รูปแบบการเลี้ยงดูของพ่อแม่, ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับวัยรุ่น, การบริหารความเป็นส่วนตัวในการสื่อสาร

Abstract

This conceptual paper aimed to propose a conceptual framework of the relationship between perceived closeness and self-disclosure in adolescents. The framework was developed from related theories, including operant conditioning theory, communication privacy management, social penetration, and expectancy violation theory. Whereas infants and young children form strong bonds with their parental figures, it can be observed that during adolescent years, attitudes routinely change, leading to a wider rift in parent-child relations. This distance can be attributed to a flaw in communication between parent and child. Previous studies have shown that positive mental health development in children can be closely linked to a strong foundation stemming from their home environment. Family relationships also play a vital role with regards to the forming other relationships, such as friendships and romantic relationships. In order to maintain a positive relationship an adolescent must perceive closeness and warmth from their parents. In addition, perceived closeness can encourage a deeper relationship and thus self-disclosure in the parent-adolescent relationship.

Keywords: Perceived closeness, Parenting style, Parent-adolescent relationship, Communication privacy management

บทนำ

การสื่อสารระหว่างพ่อแม่และลูกเป็นประเด็นที่นักวิชาการให้ความสนใจและถูกนำมาศึกษาในหลายแง่มุม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการปรับตัวของลูกโดยเฉพาะในวัยรุ่น หรือการเปิดเผยข้อมูล (Disclosure) ความลับ (Secrecy) ของวัยรุ่นในความสัมพันธ์เชิงสังคมและการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่นในความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เป็นต้น (Engels, Finkenauer, & Kooten, 2006) ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูกนั้นเป็นความสัมพันธ์แรกเริ่มที่คนเราได้เรียนรู้ และเป็นความสัมพันธ์ที่ใช้ระยะเวลายาวนานที่สุด ดังนั้น ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพ่อแม่กับลูกจึงเป็นรากฐาน

สำคัญอันจะนำไปสู่ความรัก ความอบอุ่น และความเข้าใจ ในครอบครัว อีกทั้งยังเป็นกรอบพื้นฐานที่กำหนดรูปแบบ ความสัมพันธ์ในรูปแบบอื่นที่ตามมา เช่น ความสัมพันธ์ กับเพื่อนหรือกับคนรัก เป็นต้น

ในวัยเด็กนั้น ลูกมักจะใช้เวลาอยู่กับพ่อแม่เสมอ หรือที่เรียกกันว่า “ติดพ่อแม่” แต่เมื่อก้าวเข้าสู่วัยรุ่น ลูกกลับเริ่ม ตีตัวออกห่าง เช่น มีความลับกับพ่อแม่มากขึ้นหรือไม่ค่อย ขอมเปิดเผยข้อมูลกับพ่อแม่เหมือนก่อน ซึ่งกระทบต่อ ความสัมพันธ์ในครอบครัวและนำไปสู่ความไม่เข้าใจกัน และความขัดแย้งระหว่างพ่อแม่กับลูกในที่สุด ทั้งนี้ วัย รุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงจากวัยเด็กเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นวัยที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เช่น ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสังคม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ปัจจัยหนึ่ง ที่จะช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูกยังคง แน่นแฟ้นเหมือนในวัยเด็กนั้นก็คือ การที่ลูกรับรู้ถึงความ ใกล้ชิดที่พ่อแม่มีให้ (Perceived closeness) ซึ่งการรับรู้ถึง ความใกล้ชิดกับพ่อแม่เองที่จะทำให้ลูกมีแนวโน้มที่จะ มีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นและเปิดเผยข้อมูลของตนเอง (Self-disclosure) ให้พ่อแม่ฟังเหมือนครั้งในวัยเด็ก

ด้วยเหตุนี้บทความเชิงวิชาการชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อนำเสนอข้อสันนิษฐานและกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ถึงความใกล้ชิดกับพ่อแม่ต่อการเปิดเผยตนเอง ของลูกในวัยรุ่น จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เริ่มจาก

- 1) ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกในวัยรุ่น
- 2) รูปแบบการเลี้ยงดูของพ่อแม่
- 3) ความใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่กับลูก
- 4) การถูกเลี้ยงดูในอดีต โดยมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง คือ ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant conditioning)
- 5) การเปิดเผยตนเองและการบริหารจัดการข้อมูลส่วนตัว โดยมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องคือ แนวคิดการบริหารจัดการ ความเป็นส่วนตัวเชิงการสื่อสาร (Communication privacy management) ทฤษฎีการสร้างความสัมพันธ์ ทางสังคม (Social penetration theory) และ

6) การรับรู้ถึงความใกล้ชิดและการเปิดเผยตนเอง โดยมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องคือ ทฤษฎีการละเมิดความคาดหวัง (Expectancy violation theory) มาเป็นแนวทางในการศึกษา ประเด็นดังกล่าว โดยจะนำเสนอในรายละเอียดต่อไป

ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกในวัยรุ่น

การสื่อสารภายในครอบครัว (Family communication) ไม่เพียงแต่จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเท่านั้น แต่การสื่อสารภายในครอบครัวยังกำหนดผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อครอบครัวได้ เช่น การแสดงออกถึงความรัก (Affective expression) การแสดง ความใกล้ชิด (Closeness expression) และการสื่อสารแบบ มีการโต้ตอบระหว่างกัน (Responsive communication) เป็นต้น อีกทั้งการสื่อสารของพ่อแม่ที่แสดงออกถึงความรัก ความอบอุ่น และความใกล้ชิดนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกและยังสำคัญต่อ พัฒนาการรวมถึงสุขภาวะจิตของลูก (Knapp & Daly, 2011) นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ยังส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในรูปแบบอื่น เช่น จากผลการศึกษาของ Doyle, Brendgen, Markiewicz และ Kamkar (2003) พบว่า ความสัมพันธ์กับพ่อแม่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพัฒนาการ ช่วงแรกของความสัมพันธ์กับคนรัก (Romantic relationship) และต่อการปรับตัวให้เข้ากับคนรัก หรือจากการศึกษาของ Kerns, Klepac และ Cole (1996) ที่พบว่า ความสัมพันธ์ ระหว่างพ่อแม่กับลูกมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อพัฒนาการ ทางด้านสังคมและอารมณ์ของลูก เช่น ความผูกพันทาง อารมณ์ที่มั่นคง (Secure attachment) ต่อพ่อแม่เป็นปัจจัย สำคัญพื้นฐานที่ส่งผลต่อคุณภาพความสัมพันธ์ของเพื่อน ในเพศเดียวกันในวัยเด็กตอนกลางและส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับคนรักในวัยรุ่นตอนปลาย อีกทั้งวัยรุ่นที่มี คุณภาพการสื่อสารกับพ่อแม่ในระดับต่ำหรือไม่ได้รับการอบรมสั่งสอนที่ดีจากพ่อแม่เท่าที่ควรมีความเสี่ยงที่จะ ประสบกับปัญหาในหลายๆ ด้าน (Hoffman, 2006)

วัยรุ่นซึ่งเริ่มตั้งแต่ช่วงอายุ 12-18 ปีนั้น เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงจากวัยเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ และเริ่มมีการ เปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เช่น ด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจและ

สังคม เป็นต้น (Finkenauer, Engels, & Meeus, 2002) ซึ่ง เมื่อเริ่มโตขึ้น ลูกในช่วงวัยนี้จะพึ่งพาพ่อแม่ให้น้อยลง แม้ว่า พ่อแม่จะไม่ได้ถูกลดความสำคัญลงในสายตาของลูก ก็ตาม แต่จะหันไปพึ่งพาเพื่อนมากกว่าและปฏิบัติกับพ่อแม่แบบคนธรรมดาทั่วไปโดยที่ไม่ได้มองว่าพ่อแม่มีอำนาจเหนือกว่าตนเหมือนเมื่อในวัยเด็ก หรืออาจกล่าวได้ว่า ลูกในช่วงวัยนี้เริ่มมีอิสระทางด้านอารมณ์ (Emotional autonomy) ซึ่งเป็นพฤติกรรมหนึ่งของการเป็นปัจเจกบุคคล (Individuation) ของลูกในช่วงวัยรุ่น (Steinberg, 1990) โดยนอกจากวัยรุ่นเป็นวัยที่เริ่มอยากมีความเป็นอิสระ (Autonomy) แล้วเด็กในวัยนี้ยังต้องการรักษาความเป็นส่วนตัว (Privacy) ของตนเองจากพ่ออีกด้วย โดยวัยรุ่นอาจใช้การ ปกปิดข้อมูล (Concealment) จากพ่อแม่เพื่อจำกัดขอบเขต ความเป็นส่วนตัวและแสดงความเป็นอิสระจากพ่อแม่ได้ (Finkenauer, Frijns, Engels, & Kerkhof, 2005) โดยที่วัยรุ่น ส่วนใหญ่ใช้เวลาอยู่กับพ่อแม่ให้น้อยลง แต่กลับใช้เวลา อยู่กับเพื่อนมากกว่า (Smetana, Metzger, Gettman, & Campione-Barr, 2006)

ในช่วงวัยรุ่นนี้เองที่เป็นช่วงแห่งการเกิดความขัดแย้ง (Conflict) ในความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกซึ่งทั้งสอง ฝ่ายต่างก็ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยที่ พ่อแม่ก็เกิดความสงสัยว่าทำไมลูกจึงเปลี่ยนไป จากเดิม ที่เคยให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แต่พอเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น ลูกกลับตั้งตัวเป็นปรีภยและมีความขัดแย้งกับพ่อแม่อยู่ บ่อยครั้ง ในขณะที่ลูกเองก็มองว่าพ่อแม่เข้มงวด ควบคุม และไร้เหตุผลมากเกินไป ซึ่งมุมมองที่แตกต่างกันของ พ่อแม่และลูกดังกล่าวนี้เองที่ทำให้เกิดการเข้าใจผิดกัน ในความสัมพันธ์และความใกล้ชิดของทั้งสองฝ่ายก็ลดลง ตามไปด้วย (Doyle et al., 2003)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าวัยรุ่นจะมีพฤติกรรมที่แสดงถึง ความเป็นอิสระจากพ่อแม่และมีความสัมพันธ์ที่เปลี่ยน ไปจากเดิม แต่ทั้งสองฝ่ายก็สามารถที่จะรักษาความใกล้ชิด และความอบอุ่นที่มีให้แก่กันและกันได้ (Larson, Richards, Moneta, Holmbeck, & Duckett, 1996)

รูปแบบการเลี้ยงดูของพ่อแม่

การเลี้ยงดูของพ่อแม่สำคัญอย่างยิ่งเพราะนอกจากจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับการอบรมเลี้ยงดูลูกแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับการขัดเกลาทางสังคมและการให้ความรู้แก่ลูกด้วย ซึ่งการเลี้ยงดูของพ่อแม่เป็นประเด็นที่นักวิชาการทั้งหลายต่างให้ความสนใจตั้งแต่เริ่มมีการศึกษาเกี่ยวกับครอบครัว (Knapp & Daly, 2011) ทั้งนี้ หากแบ่งประเภทของรูปแบบการเลี้ยงดูของพ่อแม่ (Parenting style) ตามแนวคิดของ Baumrind (1971) แล้วนั้น สามารถแบ่งรูปแบบการเลี้ยงดูของพ่อแม่ออกเป็น 4 ประเภทด้วยกัน ได้แก่

1. การเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ (Authoritative) คือ รูปแบบการเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่เน้นให้ความรัก ความอบอุ่น การสื่อสาร และการปฏิบัติสัมพันธ์ภายในครอบครัว แต่ในขณะเดียวกัน พ่อแม่ก็ยังมี การควบคุมลูกอยู่บ้างในบางเรื่อง รูปแบบการเลี้ยงดูดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึง ความอบอุ่นภายในครอบครัว บรรยาการของการสื่อสารที่เต็มไปด้วย การสนับสนุนของพ่อแม่และส่งผลดีต่อการปรับตัวของลูก ซึ่งต่างจากการเลี้ยงดูของพ่อแม่ในประเภทที่

2. การเลี้ยงดูแบบเผด็จการ (Authoritarian) ซึ่งเป็นรูปแบบการเลี้ยงดูที่พ่อแม่มุ่งเน้นไปที่การควบคุมลูกในทุกเรื่อง มีกฎและการเชื่อฟังเข้ามาเกี่ยวข้อง อีกทั้งยังละเลยต่อความต้องการทางด้านอารมณ์ของลูก รูปแบบการเลี้ยงดูประเภทนี้นั้นแสดงให้เห็นถึงความเย็นชาและบรรยาการของการสื่อสารที่ไร้ซึ่งการสนับสนุนจากพ่อแม่ อีกทั้งยังส่งผลต่อการปรับตัวของลูก

3. การเลี้ยงดูแบบยินยอมตามใจลูก (Permissive) เป็นรูปแบบการเลี้ยงดูที่ตามใจลูก เน้นไปที่การทำตามความต้องการของลูกและให้ความรักกับลูกมากจนควบคุมลูกได้ในระดับที่ต่ำ ซึ่งรูปแบบการเลี้ยงดูประเภทนี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและไม่แน่นอนทางด้านอารมณ์และความสัมพันธ์ในครอบครัวและบรรยาการในการสื่อสารที่ค่อนข้างวุ่นวายและไร้ระเบียบ ส่วนรูปแบบการเลี้ยงดูของพ่อแม่ประเภทสุดท้ายคือ

4. การเลี้ยงดูแบบเพิกเฉยละเลย (Uninvolved หรือ Neglecting) ซึ่งเป็นรูปแบบการเลี้ยงดูที่พ่อแม่ไม่ค่อยให้ความสนใจกับลูกและมีแนวโน้มที่จะไม่ทำตามความ

ต้องการของลูก กล่าวคือทั้งความรักและการควบคุมของพ่อแม่ในรูปแบบการเลี้ยงดูประเภทนี้อยู่ในระดับที่ต่ำ อีกทั้งพ่อแม่ยังมีความเย็นชาต่อลูกและหลีกเลี่ยงที่จะสื่อสารกับลูก (Knapp & Daly, 2011)

ผลจากการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาพบว่า รูปแบบการเลี้ยงดูประเภทเอาใจใส่ (Authoritative) ให้ผลในเชิงบวกมากกว่าประเภทอื่น เช่น วัยรุ่นทั้งหญิงและชายที่ถูกเลี้ยงดูด้วยพ่อแม่ประเภทนี้นั้น มีแนวโน้มที่จะเข้าไปข้องเกี่ยวกับการใช้สารเสพติดและแอลกอฮอล์ในระดับที่ต่ำ อีกทั้งเด็กวัยรุ่นที่รับรู้ว่าคุณพ่อแม่เลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ (Authoritative) จะมีความสามารถทางด้านวิชาการ ด้านจิตใจและพฤติกรรม สุขภาพจิต และการเคารพนับถือตนเอง (Self-esteem) มากกว่าเด็กวัยรุ่นที่ถูกเลี้ยงดูมาในรูปแบบอื่น (Fletcher & Jeffries, 1999; Lamborn, Mounts, Steinberg, & Dornbusch, 1991; Steinberg, Lamborn, Darling, Mounts, & Dornbusch, 1994) นอกจากนี้ เด็กวัยรุ่นที่พ่อแม่เป็นประเภทดังกล่าว ยังมีระดับความสามารถในการเข้าสังคมสูงกว่าเด็กวัยรุ่นที่ถูกเลี้ยงดูมาในแบบยินยอมตามใจ (Permissive) แบบเผด็จการ (Authoritarian) และแบบเพิกเฉยละเลย (Uninvolved) (Baumrind, 1991) ซึ่งเด็กที่ถูกเลี้ยงดูมาโดยพ่อแม่ทั้งสามประเภทหลังดังกล่าวนี้อาจเผชิญกับความยากลำบากเมื่อเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น (Steinberg & Morris, 2001) เช่น วัยรุ่นเพศหญิงที่มีคู่รักแต่ถูกเลี้ยงดูมาในรูปแบบเผด็จการ (Authoritarian) รายงานว่าตนตกอยู่ในภาวะอาการซึมเศร้ามากกว่าวัยรุ่นเพศหญิงที่ถูกเลี้ยงดูมาในรูปแบบอื่น (Doyle et al., 2003) และพบว่าวัยรุ่นที่ถูกเลี้ยงดูมาแบบเผด็จการ (Authoritarian) อีกเช่นเดียวกันนั้นมีอัตมโนทัศน์ (Self-concept) ในระดับที่ต่ำกว่าเด็กวัยรุ่นที่ถูกเลี้ยงดูมาในรูปแบบอื่น เป็นต้น

นอกจากนี้จากผลการศึกษายังพบว่าเด็กวัยรุ่นที่ถูกเลี้ยงดูด้วยพ่อแม่แบบเอาใจใส่ (Authoritative) ยังมีความมั่นใจในความสามารถของตนเอง สามารถทำงานต่างๆ ได้ออกมาสำเร็จ และมีแนวโน้มที่จะมีปัญหากับเพื่อนน้อยกว่าเด็กวัยรุ่นที่ได้รับการเลี้ยงดูมาในรูปแบบเพิกเฉยละเลย (Neglecting) อีกทั้งยังมีแนวโน้มที่จะโกหกน้อยกว่าเด็กวัยรุ่นที่ถูกพ่อแม่เลี้ยงดูมาในรูปแบบอื่น

(Finkenauer et al., 2002)

จากคำอธิบายและผลงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ (Authoritative) ให้ประสิทธิผลกับลูกและความสัมพันธ์ในครอบครัวได้มากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบการเลี้ยงดูประเภทอื่น ทั้งนี้ก็เพราะการเลี้ยงดูประเภทดังกล่าวนี้สร้างความอบอุ่นให้กับลูก ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพ่อแม่กับลูก และยังสนับสนุนให้ลูกมีอิสระและมีการพัฒนาทางความคิดแม้ว่าจะต่างกับความคิดของพ่อแม่ก็ตาม (Steinberg, 1990)

ความใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่กับลูก

ความใกล้ชิดนั้นเป็นประเด็นสำคัญของการปฏิสัมพันธ์และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งสำหรับบทความชิ้นนี้จะเป็นการศึกษาถึงความใกล้ชิดทางจิตใจ ซึ่งคือระดับของความใกล้ชิดสนิทสนม (Intimacy) ระหว่างพ่อแม่กับลูกและระดับของความใกล้ชิดทางอารมณ์ (Emotional closeness) คือระดับที่ลูกรับรู้ว่ามีพ่อแม่มีความรู้สึกห่วงใยและเอาใจใส่ มีการแสดงความรักผ่านทั้งทางภาษาและทางอวัจนภาษารวมถึงการให้ความสนับสนุนด้านอารมณ์ (Emotional support) ความรู้สึกของการผูกพันทางด้านอารมณ์ (Attachment) และเป็นการรับรู้ถึงความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน (Connection) (Flores & Berenbaum, 2012; Gino & Galinsky, 2012; Wu, Foo, & Turban, 2008)

เมื่อกล่าวถึงความใกล้ชิดในบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกแล้วนั้น ความใกล้ชิดดังกล่าวนี้ นับว่าเป็นตัวแปรสำคัญในการพัฒนาด้านจิตใจของลูก เช่น ความใกล้ชิดกับพ่อแม่นั้นอาจเป็นเกราะป้องกันยามที่ลูกพบเจอเหตุการณ์ที่ตึงเครียดในชีวิตได้ (Ge, Natsuaki, Neiderhiser, & Reiss, 2009) นอกจากนี้ จากผลการวิจัยของ Nord และ Zill (1996) ยังพบว่า ความใกล้ชิดในระดับที่สูงนั้นจะช่วยเสริมแรงในเชิงบวก และยังพบอีกด้วยว่าเด็กที่มีความใกล้ชิดกับพ่อหลังจากที่พ่อหย่าร้างแล้วนั้นสามารถปรับตัวและรับมือกับสถานการณ์การหย่าร้างของพ่อกับแม่ได้ดีกว่าเด็กที่ไม่สนิทกับพ่อ และความใกล้ชิดนั้นยังส่งผลถึงสภาพความเป็นอยู่ที่ดีของลูกด้วยเพราะ

จะทำให้เกิดความผูกพันระหว่างพ่อแม่กับลูก สามารถปกครองและควบคุมดูแลลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นและมีการสื่อสารระหว่างกันดีขึ้นตามไปด้วย (Booth, King, & Johnson, 2007)

อีกทั้งจากผลการศึกษาของ Ge, Best และ Conger (1996) ยังชี้ให้เห็นว่าการขาดความใกล้ชิดและความอบอุ่นจากพ่อแม่อาจทำให้วัยรุ่นโดยเฉพาะเพศหญิงมีความเสี่ยงที่จะตกอยู่ภายใต้ภาวะความหดหู่เมื่อประสบปัญหาในชีวิตจริง อย่างไรก็ตาม Brannen, Dodd, Oakley และ Storey (1994) ได้อธิบายว่าหากพ่อแม่ต้องการที่จะรักษาความใกล้ชิดกับลูกให้ยืนยาวจนลูกก้าวไปสู่วัยผู้ใหญ่แล้วนั้นพ่อแม่จะต้องพยายามสร้างสายสัมพันธ์จากพื้นฐานของความเท่าเทียมกันระหว่างพ่อแม่กับลูก ความชื่นชอบในทำนองเดียวกัน (Reciprocal liking) ความไว้วางใจ (Trust) และความเข้าใจ (Understanding)

นอกจากนี้ ความใกล้ชิดยังสัมพันธ์กับความเป็นเพื่อนหรือ Companionship อีกด้วย ซึ่งความใกล้ชิดเป็นระดับของการรับรู้ที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตามพัฒนาการทางร่างกายและจิตใจตั้งแต่วัยเด็กเรื่อยมา จนมีความสามารถที่จะมีความสัมพันธ์แบบเพื่อนกับพ่อแม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพ่อกับลูกชายและแม่กับลูกสาว แต่ความสัมพันธ์แบบเพื่อนดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับการเล่นซึ่งกันและกัน (Reciprocity) โดยรวมไปถึงการเปิดเผยข้อมูลของตนเอง (Self-disclosure) ด้วย ซึ่งความสัมพันธ์แบบเพื่อนระหว่างพ่อแม่กับลูกนั้นนับเป็นความสัมพันธ์ในอุดมคติที่พ่อแม่และลูกหลายคู่ต้องการจะมี (Solomon, Jo, Charlie, & Wendy, 2002) แต่หากวัยรุ่นขาดความใกล้ชิดกับพ่อแม่และมีการสื่อสารในระดับต่ำกับพ่อแม่ วัยรุ่นก็จะมีแนวโน้มที่จะมองหาความสัมพันธ์แบบอื่นเพื่อมาเติมเต็มความใกล้ชิดที่ขาดหายไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัยรุ่นที่เป็นเพศหญิงนั้นมีแนวโน้มที่จะมองหาความสัมพันธ์ที่จะมาช่วยชดเชยความใกล้ชิดที่ขาดหายไปโดยการสานสัมพันธ์กับเพื่อน โดยเฉพาะเพื่อนต่างเพศ (Brooks-Gunn & Furstenberg, 1989)

การถูกเลี้ยงดูในอดีต

การถูกเลี้ยงดูในอดีตของพ่อแม่ นับเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเลี้ยงดูลูกในปัจจุบัน ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ความทรงจำเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของครอบครัวและประสบการณ์เกี่ยวกับครอบครัวในอดีต ส่งผลต่อคุณภาพความสัมพันธ์ของครอบครัวในภายหลัง (Amato & Booth, 1991; Rossi & Rossi, 1990; Webster & Herzog, 1995) และส่งผลในระยะยาวจากรุ่นสู่รุ่น เช่น บ่อยครั้งที่ผู้ชายที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับลูกของตนเองนั้นมีแนวโน้มที่จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกันกับหลานของตนเอง (Yi, Pan, Chang, & Chan, 2006) ซึ่งอารมณ์ในเชิงบวก เช่น ความรัก (Affection) และความใกล้ชิดทางด้านอารมณ์ (Emotional closeness) นั้นสัมพันธ์กับประสบการณ์ของครอบครัวก่อนหน้านี้เป็นอย่างมาก โดยเป็นปัจจัยสำคัญที่พัฒนาคุณภาพและความใกล้ชิดของความสัมพันธ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว (Parrott & Bengtson, 1999) นอกจากนี้ จากการศึกษาก่อนหน้านี้ยังชี้ให้เห็นว่าควรมีการศึกษาถึงผลกระทบจากการเลี้ยงดูที่เกิดขึ้นในอดีตต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัวปัจจุบันอีกด้วย (Yi et al., 2006)

ทั้งนี้ จากทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant conditioning) ซึ่งเป็นหนึ่งในทฤษฎีที่อยู่ในกลุ่มของทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behavioral learning theory) นั้นอธิบายว่าการเรียนรู้ด้วยการกระทำจะเกิดขึ้นเมื่อคนเรามีการเรียนรู้ที่จะแสดงพฤติกรรมที่ให้ผลในเชิงบวกและหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่จะให้ผลในเชิงลบ ซึ่งเป็นการแสดงพฤติกรรมที่ทำโดยเจตนาเพื่อที่จะไปถึงจุดมุ่งหมาย โดยวิธีหนึ่งที่จะเกิดการเรียนรู้ดังกล่าวได้นั้นคือ เมื่อสิ่งแวดล้อมรอบตัวให้การเสริมแรงในเชิงบวก (Positive reinforcement) ซึ่งคนเรามักจะแสดงพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งเพื่อให้เกิดผลในเชิงบวก (Skinner, 1938, as cited in Foxall, 1994) ยกตัวอย่างเช่น การถูกเลี้ยงดูมาในครอบครัวที่มีความใกล้ชิด อบอุ่น และมีการสื่อสารภายในครอบครัวที่ดีนั้นก็จะส่งผลต่อสุขภาวะทางจิตของลูกในทางที่ดีตามไปด้วย อีกทั้งคนภายนอกก็จะชื่นชมพ่อแม่และลูกในครอบครัวนั้น ในขณะที่ลูกเองก็รับรู้

ว่าการถูกเลี้ยงดูมาในสภาพแวดล้อมดังกล่าวส่งผลดีกับตัวลูกเช่นกัน ซึ่งผลในเชิงบวกและคำชมนี้เองเรียกว่า รางวัล หรือ Reward ดังนั้น เมื่อได้รับผลตอบแทนที่ดี พ่อแม่ก็จะยังคงรักษารูปแบบการเลี้ยงดูนั้นไว้ต่อไป ส่วนวิธีการเรียนรู้จากการกระทำอีกวิธีหนึ่งก็คือ การเรียนรู้จากการลงโทษ (Punishment) โดยเป็นการเรียนรู้การทำพฤติกรรมบางอย่างน้อยลงหรือลดพฤติกรรมนั้นลงเพื่อหลีกเลี่ยงความไม่พอใจหรือไม่สบายใจ (Unpleasantness) ยกตัวอย่างเช่น ผู้ที่ถูกเลี้ยงดูมาในครอบครัวที่ขาดความใกล้ชิด ขาดความอบอุ่น และขาดการปฏิสัมพันธ์กันนั้นก็จะส่งผลในเชิงลบทางด้านจิตใจและส่งผลต่อการปฏิสัมพันธ์ในระดับอื่น เช่น ความสัมพันธ์ฉันคนรักและความสัมพันธ์กับเพื่อน เป็นต้น ดังนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงผลที่จะเกิดในแง่ลบดังที่ตนเองเคยประสบมา พ่อแม่ที่เติบโตมาในครอบครัวที่ขาดความใกล้ชิดดังกล่าวก็น่าจะเรียนรู้ที่จะไม่แสดงพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรในลักษณะเดียวกันกับที่ตนถูกเลี้ยงดูมาเพื่อไม่ให้ลูกได้รับผลลบหรือบทลงโทษจากพฤติกรรมดังกล่าวนั่นเอง

ดังนั้น จากคำอธิบายในเรื่องของรูปแบบการเลี้ยงดูของพ่อแม่ ความใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่กับลูก การถูกเลี้ยงดูในอดีต และ ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ จึงนำมาสู่ข้อสันนิษฐานในข้อที่หนึ่งว่า

รูปแบบการเลี้ยงดูของพ่อแม่ (Parenting style) มีผลต่อการรับรู้ถึงความใกล้ชิดกับพ่อแม่ (Perceived closeness) โดยที่ รูปแบบการเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ (Authoritative) จะส่งผลต่อการรับรู้ถึงความใกล้ชิดกับพ่อแม่ได้ดีกว่ารูปแบบการเลี้ยงดูแบบเผด็จการ (Authoritarian) ประเภทยินยอมตามใจ (Permissive) และประเภทเพิกเฉยละเลย (Uninvolved) และนำมาสู่ข้อสันนิษฐานที่สองว่า การถูกเลี้ยงดูในอดีตของพ่อแม่ก็มีอิทธิพลต่อการรับรู้ถึงความใกล้ชิดของลูกเช่นกัน

การเปิดเผยตนเองและการบริหารจัดการข้อมูลส่วนตัว

โดยทั่วไป ปึงเจกนุคคณามีวิธีการจัดการข้อมูลส่วนตัว (Private information management) ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การปกปิดข้อมูล (Non-disclosure) การเก็บข้อมูลนั้นไว้เป็นความลับ (Keeping secret) การหลีกเลี่ยงที่จะไม่พูดถึง

หัวข้อนั้น (Topic avoidance) แต่วิธีการหนึ่งที่นักวิชาการให้ความสนใจมาโดยตลอดในช่วง 50 ปีที่ผ่านมาคือการเปิดเผยตนเอง (Self-disclosure) (Magsamen-Conrad, 2012) นั่นเอง

ในบริบทของครอบครัวก็เช่นเดียวกันที่จะมีเรื่องของ การเปิดเผยตนเองเข้ามาข้องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก ซึ่งตามที่อธิบายไปแล้วข้างต้นว่า การเปิดเผยตนเองของลูก (Self-disclosure) คือ ขอบเขตที่ลูกตั้งใจเปิดเผยข้อมูลของตนเองให้พ่อแม่ฟังเกี่ยวกับสิ่งที่พวกเขาทำที่อยู่นอกเหนือความดูแลของพ่อแม่ ยิ่งลูกที่เปิดเผยตนเองกับพ่อแม่มากเท่าไร ก็จะมีมุมมองว่าพ่อแม่มีความไว้วางใจตนเองมากขึ้น (Kerr & Stattin, 2000; Kerr, Stattin, & Trost, 1999) แต่อย่างไรก็ตาม เหตุผลหนึ่งที่ลูกไม่เปิดเผยข้อมูลบางอย่างกับพ่อแม่ก็เนื่องมาจากลูกต้องการเป็นอิสระจากการควบคุมดูแลของพ่อแม่ โดยวิธีที่ลูกส่วนใหญ่ใช้คือ การปิดบังข้อมูล (Concealment) และการหลีกเลี่ยงที่จะไม่พูดถึงหัวข้อนั้น (Topic avoidance) เพื่อไม่ให้ลูกลงโทษหรือได้รับคำตำหนิจากพ่อแม่ เพื่อไม่ให้ตนเองขายหน้าหรือเป็นเพราะกลัวว่าจะถูกปฏิเสธ และไม่ได้รับความเห็นชอบจากพ่อแม่ วิธีการบริหารจัดการข้อมูลดังกล่าวนี้ช่วยให้ลูกยังรักษาความเป็นอิสระและความเป็นส่วนตัวของตัวเองไว้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการความเป็นส่วนตัวเชิงการสื่อสาร (Communication privacy management) ที่อธิบายถึงวิธีการที่คนเราใช้กฎในการบริหารจัดการ ดูแลและควบคุมข้อมูลส่วนตัว (Rule-based management system) เมื่ออยู่ในความสัมพันธ์หนึ่งๆ โดยที่ความเป็นส่วนตัวกับการเปิดเผยข้อมูลนั้นเป็นขั้วตรงข้ามที่มีความขัดแย้งกันอยู่ในตัว (Dialectic) ซึ่งแนวคิดนี้ได้เสนอว่าเมื่อลูกโตขึ้น พ่อแม่และลูกควรต้องมีการตกลงกันใหม่เกี่ยวกับขอบเขตความเป็นส่วนตัว (Privacy boundaries) ของลูก เพราะลูกจะเริ่มมีการควบคุมการเข้าถึงของพ่อแม่ เมื่อพ่อแม่เข้ามาในขอบเขตความเป็นส่วนตัวของลูก (Finkenauer et al., 2005)

นอกจากนี้ นักวิชาการยังให้ความสนใจเรื่องของประเด็นในต่างๆ ที่ลูกเปิดเผยให้พ่อแม่ฟัง เช่น จากการศึกษาของ Smetana et al. ในปี ค.ศ. 2006 ที่พบว่า พ่อแม่

ต้องการให้ลูกที่เป็นวัยรุ่นเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของพวกเขาในหลายๆ แง่มุม (Multifaceted issue) เช่น การดูภาพยนตร์ลามกหรือการคบกับเพื่อนที่พ่อแม่ไม่ชอบ ในขณะที่ลูกมองว่าข้อมูลดังกล่าวอยู่ในขอบเขตความเป็นส่วนตัวของตนและเห็นว่าเป็นเรื่องที่ยอมรับได้ หากต้องหลอกลวงพ่อแม่เกี่ยวกับประเด็นที่เป็นส่วนตัวหรือในบางครอบครัว พ่อแม่และลูกมีเห็นพ้องต้องกันว่าพ่อแม่มีสิทธิที่จะรับรู้ประเด็นด้านศีลธรรมของลูก (Moral issue) เช่น เกี่ยวกับความยุติธรรม สวัสดิการหรือสิทธิต่างๆ ของลูก ประเด็นเรื่องประเพณีนิยม (Conventional issue) เช่น บรรทัดฐานต่างๆ มารยาทและระบบทางสังคมต่างๆ และในประเด็นที่ควรระวัง (Prudential issue) เช่น เรื่องของสุขภาพและความปลอดภัย เป็นต้น (Smetana, 1988) หรือจากงานวิจัยของ Youniss และ Smollar (1985) ที่พบว่า ทั้งลูกชายและลูกสาวที่เป็นวัยรุ่นเปิดเผยประเด็นเกี่ยวกับเรื่องที่โรงเรียน แผนในอนาคตและประเด็นสังคมทั่วไป แต่ไม่ค่อยสื่อสารกับพ่อแม่เกี่ยวกับประเด็นเรื่องของการมีคนรักสักเท่าใดนัก แต่ทั้งนี้ การเปิดเผยข้อมูลทั้งในประเด็นเรื่องของตัวเองและประเด็นทั่วไปนั้นขึ้นอยู่กับความใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่กับลูกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Social penetration theory) ที่อธิบายถึงการสร้างความสัมพันธ์ในการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่ง Altman และ Taylor (1973) มองว่า การสร้างสัมพันธ์ที่เปรียบเสมือนกับหัวหอมที่มีหลายชั้นจนกว่าจะเข้าไปถึงแกนกลาง ความสัมพันธ์ก็เช่นกัน ยิ่งคนสองคนมีความสนิทสนมกันมากเท่าใด ก็จะเปิดเผยข้อมูลตนเองมากขึ้นเท่านั้น และระดับของความสัมพันธ์ก็จะเริ่มเคลื่อนเข้าไปสู่แกนกลางของหัวหอมขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งพฤติกรรมการเปิดเผยข้อมูลระหว่างบุคคลนั้นสามารถแบ่งออกได้ในเชิงกว้าง (Breadth) คือจำนวนเรื่องราวหรือข้อมูลที่แลกเปลี่ยนระหว่างกัน และในเชิงลึก (Depth) คือระดับความเป็นส่วนตัวของเรื่องราวที่แลกเปลี่ยนกัน ทั้งนี้ ยิ่งบุคคลสองคนมีความใกล้ชิดสนิทสนมมากขึ้นก็จะมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลในเชิงกว้างและลึกมากขึ้นตามไปด้วย

อย่างไรก็ดี แม้ว่าในเชิงทฤษฎีนั้น ทฤษฎีการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมจะใช้อธิบายการสื่อสารระหว่างบุคคลในบริบทของเพื่อนหรือคนรักที่เริ่มต้นรู้จักกัน เริ่มมีความสัมพันธ์ และพัฒนาความสัมพันธ์ก็ตาม แต่ผู้เขียนก็มองว่าทฤษฎีดังกล่าวสามารถนำมาอธิบายการสื่อสารระหว่างบุคคลในบริบทของครอบครัวหรือความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกได้เช่นกัน กล่าวคือ แม้ว่าพ่อแม่จะมีความผูกพันกับลูกตั้งแต่แรกเกิดและไม่ได้ถูกลดความสำคัญลงในสายตาของลูกก็ตาม แต่เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น ความผูกพันระหว่างพ่อแม่กับลูกในช่วงแรกเกิดกับความใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่และลูกในวัยรุ่นเป็นคนละประเด็นกัน ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีหลายครอบครัวที่พ่อแม่ต้องการจะมีความสัมพันธ์อันดีกับลูก (Companionship) และนับเป็นความสัมพันธ์ในอุดมคติที่พ่อแม่และลูกหลายคู่ต้องการจะมี (Solomon, Jo, Charlie, & Wendy, 2002) อย่างไรก็ตาม ดังที่กล่าวไปแล้วในตอนต้นว่าเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น ลูกจะหันไปพึ่งพาเพื่อนมากกว่าเริ่มมีอิสระทางอารมณ์มากขึ้น และต้องการความเป็นส่วนตัวมากขึ้น ใช้เวลาอยู่กับเพื่อนมากขึ้นแต่ใช้เวลาอยู่กับพ่อแม่ให้น้อยลง (Finkenauer, Frijns, Engels, & Kerkhof, 2005; Smetana, Metzger, Gettman, & Campione-Barr, 2006; Steinberg, 1990) ซึ่งวัยรุ่นส่วนใหญ่จะเริ่มตีตัวออกห่างพ่อแม่ บางครอบครัวถึงขั้นมีปัญหารุนแรงเนื่องจากความไม่เข้าใจกันของทั้งสองฝ่าย ซึ่งหากปรับความเข้าใจกันได้ก็จะต้องกลับมาเริ่มความสัมพันธ์กันใหม่

ดังนั้น ในประเด็นนี้เองที่ทำให้ผู้เขียนมีความสนใจที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ ดังที่ทบทวนวรรณกรรมมาในเบื้องต้นว่าจะมีตัวแปรใดบ้างที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างพ่อแม่กับลูกในระยะยาว เพื่อป้องกันไม่ให้ความสัมพันธ์นั้นกลายเป็นความสัมพันธ์ในเชิงลบไป ซึ่งผู้เขียนมองว่าการรับรู้ถึงความใกล้ชิดกับพ่อแม่ และการเปิดเผยตนเอง เป็นตัวแปรสำคัญที่จะส่งผลต่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างพ่อแม่และลูกในช่วงวัยรุ่นในระยะยาวได้ โดยจะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกในวัยรุ่นนั้นก็เริ่มตั้งแต่ขั้นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์เรื่อยไปจนถึงขั้นของการพัฒนาและรักษาความ

สัมพันธ์เหล่านั้นเชื่อมกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในบริบทอื่นๆ อีกทั้งในการศึกษาค้นคว้าตัวแปรที่ส่งผลต่อการเปิดเผยตนเองของลูกก็เป็นตัวแปรเดียวกันกับที่ทฤษฎีการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมได้อธิบายไว้นั่นก็คือ ระดับความใกล้ชิดสนิทสนมดังกล่าวข้างต้นนั่นเอง ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่า น่าจะใช้ทฤษฎีการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมมาลองอธิบายในบริบทของพ่อแม่กับลูกในวัยรุ่นได้

ดังนั้น จากคำอธิบายข้างต้นเกี่ยวกับการเปิดเผยตนเองของลูกและการบริหารจัดการข้อมูลส่วนตัว ตลอดจนทฤษฎีการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม จึงนำมาสู่การตั้งข้อสันนิษฐานในข้อที่สามคือ *การรับรู้ถึงความใกล้ชิดกับพ่อแม่ส่งผลต่อการเปิดเผยตนเองของลูก โดยลูกที่รับรู้ถึงความใกล้ชิดกับพ่อแม่มาก ก็มีแนวโน้มที่จะเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวของตนเองทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึกมากขึ้นในทางตรงกันข้าม ลูกที่รับรู้ถึงความใกล้ชิดกับพ่อแม่ก็น้อยลงก็จะเปิดเผยข้อมูลของตนเองทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึกน้อยลง*

การรับรู้ถึงความใกล้ชิดและการเปิดเผยตนเอง

ความใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่กับลูกนับว่าเป็นตัวแปรสำคัญต่อการพัฒนาด้านจิตใจของลูกดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตาม **การรับรู้ถึงความใกล้ชิด (Perceived closeness)** นั้นเป็นการรับรู้ที่เกิดขึ้นแบบสองทางคือจากทั้งของพ่อแม่และของลูก ซึ่งโอกาสที่ทั้งสองฝ่ายจะมีระดับการรับรู้ถึงความใกล้ชิดที่เท่ากันนั้นเป็นไปได้น้อย จากผลการศึกษาพบว่า ความแตกต่างของการรับรู้ถึงความใกล้ชิด (Perceived difference in closeness) ดังกล่าวเกิดขึ้นบ่อยครั้งในความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก โดยที่พ่อแม่มักจะคิดว่าตนมีความใกล้ชิดกับลูกมากกว่าที่ลูกคิด (Aquilino, 1999; Jessop, 1981; Kendler, Sham, & MacLean, 1997)

Kerr และ Stattin (2000) ได้อธิบายว่า **การเปิดเผยตนเองของลูก (Self-disclosure)** คือ ขอบเขตที่ลูกตั้งใจเปิดเผยข้อมูลของตนเองให้พ่อแม่ฟังเกี่ยวกับสิ่งที่พวกเขาทำที่อยู่ นอกเหนือความดูแลของพ่อแม่ ในขณะที่ Derlega, Metts, Petronio และ Margulis (1993) มองว่า การเปิดเผยตนเอง

คือ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนสองคนซึ่งฝ่ายหนึ่งตั้งใจที่จะแบ่งปันข้อมูลส่วนตัว เช่น ความรู้สึก ความคิด และประสบการณ์ของตัวเองให้อีกฝ่ายหนึ่งฟัง ซึ่งการเปิดเผยตนเองนั้นเป็นวิธีหนึ่งในการบริหารข้อมูล การเปิดเผยตัวเองยังมีบทบาทในแต่ละขั้นของความสัมพันธ์ ตั้งแต่ขั้นของการพัฒนาความสัมพันธ์ การรักษาความสัมพันธ์ ตลอดจนการสิ้นสุดความสัมพันธ์ ในขณะที่การไม่เปิดเผยข้อมูลก็เป็นอีกหนึ่งกลยุทธ์ในการบริหารข้อมูลเช่นกัน โดยที่คนเราเลือกที่จะไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนตัวเพื่อเก็บข้อมูลนั้นไว้เป็นความลับหรือเพื่อหลีกเลี่ยงที่จะสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวของตนเอง เช่น จากการศึกษาของ Solomon et al. (2002) พบว่า สำหรับเด็กวัยรุ่นบางคนแล้วนั้นยิ่งพวกเขาเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวกับพ่อแม่มากเท่าไร ความเสี่ยงที่จะสูญเสียความเป็นส่วนตัวของตัวเองก็ยิ่งมีมากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งในบางครั้งความลับนั้นเองกลับทำให้พวกเด็กวัยรุ่นสามารถรักษาสถานภาพความเป็นผู้ใหญ่ของตนเองและความเท่าเทียมกับพ่อแม่ไว้ได้ ไม่ใช่การเปิดเผยตนเอง (Jamieson, 1999)

อนึ่ง โดยทางทฤษฎีแล้ว เด็กวัยรุ่นที่มีความสัมพันธ์อันดีกับพ่อแม่จะมีแนวโน้มที่จะเปิดเผยข้อมูลของตนเองต่อพ่อแม่ (Kerr & Stattin, 2000; Trost, 2000) ซึ่งยิ่งความสัมพันธ์กับพ่อแม่ดีเท่าไร ลูกก็มีแนวโน้มที่จะเปิดเผยตนเองมากขึ้นเท่านั้น (Fletcher, Steinberg, & Williams-Wheeler, 2004) อีกทั้งจากผลการวิจัยก่อนหน้านี้ยังชี้ให้เห็นว่าการเปิดเผยตนเองเป็นสัญญาณที่ดีที่บ่งบอกถึง ความใกล้ชิดในความสัมพันธ์ได้ (Wheless, 1976) และการเปิดเผยตนเองมากยิ่งขึ้นทำให้เกิดผลในเชิงบวกมากตามไปด้วย ในขณะที่การปิดบังข้อมูลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกในวัยรุ่นแย่ลง และโอกาสที่จะเกิดภาวะความซึมเศร้าเพิ่มขึ้น (Finkenauer et al., 2002; Kerr & Stattin, 2000) อย่างไรก็ตาม พ่อแม่ส่วนใหญ่เชื่อว่าตนมีสิทธิที่จะรู้ข้อมูลของลูกในเรื่องต่างๆ มากกว่าที่ลูกจะมีความเชื่อเช่นนั้น ซึ่งก่อให้เกิดสภาวะความตึงเครียดตามมาได้ กล่าวคือสำหรับพ่อแม่แล้ว การได้รับข้อมูลจากลูก หมายถึงว่า พ่อแม่ยังมีอำนาจและการควบคุมเหนือลูกได้อยู่ ในขณะที่ลูกในวัยรุ่นต้องการเก็บงำข้อมูลบางอย่างไว้เพื่อความ

เป็นส่วนตัวเพื่ออำนาจ และเพื่อรักษาอัตลักษณ์ของตนเอง (Solomon et al., 2002) ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Smetana et al. (2006) ที่พบว่า เด็กวัยรุ่นไม่ได้รับรู้ว่าตนเองจำเป็นต้องเปิดเผยประเด็นส่วนตัวกับพ่อแม่ต่างกับพ่อแม่ที่มีความเชื่อว่าลูกในวัยรุ่นยังจำเป็นต้องเปิดเผยประเด็นดังกล่าวอยู่ ซึ่งความแตกต่างนี้นำไปสู่ความขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกในที่สุด

ทั้งนี้ จากทฤษฎีการละเมิดความคาดหวัง (Expectancy violation theory) ที่อธิบายถึงพฤติกรรมของคนเมื่อถูกละเมิดความคาดหวังว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความคาดหวังของคนเราต่อพฤติกรรมของผู้อื่น ได้แก่บรรทัดฐานทางสังคม ประสบการณ์กับผู้อื่นและสถานการณ์ที่จะเกิดพฤติกรรมขึ้น (Bargoon & Hale, 1988) โดยมีสมมติฐานที่ว่าเมื่อความคาดหวังเป็นไปตามที่ตั้งไว้ คนเราก็จะตัดสินพฤติกรรมของฝ่ายตรงข้ามไปในเชิงบวก ในทางกลับกัน หากความคาดหวังดังกล่าวถูกละเมิดหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เกิดความผิดหวังขึ้น คนเราก็จะตัดสินพฤติกรรมของฝ่ายตรงข้ามไปในเชิงลบนั่นเอง ความคาดหวังนั้นสามารถสะท้อนให้เห็นผ่านอวัจนภาษาได้ด้วย เช่น การส่งสายตา ระยะห่าง และการวางท่าทาง เป็นต้น

กระนั้น การละเมิด (Violation) ความคาดหวังก็ไม่ได้แย่เสมอไป เช่น ในบางครั้ง การละเมิดความคาดหวังที่เราสนใจพฤติกรรมของฝ่ายตรงข้าม และอาจส่งผลให้เราได้เรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่นในเรื่องใดๆ ซึ่งเราไม่เคยสังเกตเห็นเลยก็เป็นได้ กล่าวคือ เมื่อความคาดหวังเป็นไปตามที่ตั้งเอาไว้เราก็จะไม่สังเกตเห็นถึงพฤติกรรมนั้นของฝ่ายตรงข้าม แต่เมื่อใดก็ตามที่ความคาดหวังถูกละเมิด พฤติกรรมนั้นก็จะดึงดูดความสนใจของเราไปได้และทำให้เราประเมินพฤติกรรมของผู้อื่น โดยในกระบวนการประเมินนั้น ตัวแปรสำคัญตัวหนึ่งก็คือระดับที่คนเราเห็นว่าการปฏิสัมพันธ์นั้นคุ้มค่า (Reward valence) ซึ่งแน่นอนว่าการประเมินจะออกมาในเชิงบวก แต่หากคำนวณแล้วว่าการปฏิสัมพันธ์นั้นไม่คุ้มค่าการประเมินก็จะออกมาในเชิงลบ

นอกจากนี้ลักษณะของผู้สื่อสารและสภาวะของความสัมพันธ์ยังเป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อการประเมินอีกด้วย โดยหากลักษณะของผู้สื่อสารเป็นที่ชื่นชอบหรือคุณค่ากับ

ตัวเรา เราก็มักจะประเมินไปในเชิงบวก ในขณะที่เดียวกัน หากลักษณะของผู้สื่อสารไม่เป็นที่ชื่นชอบหรือไม่ได้คุณค่ากับตัวเรา เราก็มักจะประเมินพฤติกรรมนั้นไปในเชิงลบ เป็นต้น (Littlejohn & Foss, 2008)

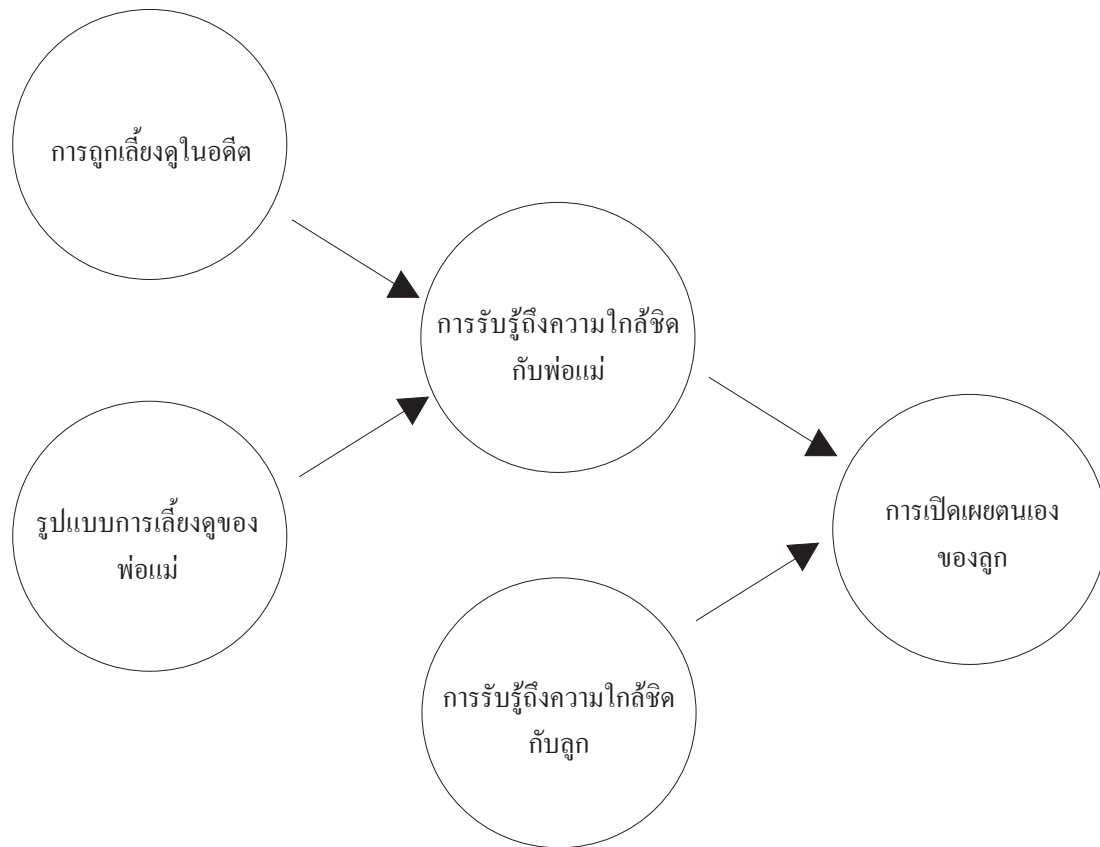
จากคำอธิบายข้างต้นและจากทฤษฎีการละเมิดความคาดหวัง (Expectancy violation theory) นั้นนำมาสู่ข้อสันนิษฐานที่สี่คือ การรับรู้ถึงความใกล้ชิดกับลูกส่งผลต่อความคาดหวังของพ่อแม่ในการเปิดเผยตนเองของลูก โดยพ่อแม่ที่รับรู้ว่ามี ความใกล้ชิดกับลูกมาก ก็มีแนวโน้มที่จะมีความคาดหวังว่าลูกจะเปิดเผยข้อมูลของตนเองมากตามไปด้วย ซึ่งหากลูกไม่เปิดเผยข้อมูลตามที่พ่อแม่คาดหวังไว้ การละเมิดความคาดหวังก็จะเกิดขึ้น (Expectancy violation) และอาจกระทบต่อความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายได้ ซึ่งสำหรับบทความชิ้นนี้ และการรับรู้ถึงความใกล้ชิดกับลูก คือ การที่พ่อแม่รับรู้ว่ามี ความใกล้ชิดสนิทสนมกับลูกทั้งทางความรู้สึกและทางพฤติกรรม

ดังนั้น จากการทบทวนวรรณกรรมในข้างต้นที่อธิบายถึงตัวแปรต่างๆ ที่จะศึกษา ตลอดจนทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนจึงได้เสนอกรอบแนวคิดการเปิดเผยตนเองของลูกในวัยรุ่น (แผนภาพที่ 1) โดยมีตัวแปรที่

เกี่ยวข้องที่จะใช้ในการศึกษาต่อไปได้แก่ 1) รูปแบบการเลี้ยงดูของพ่อแม่ 2) การถูกเลี้ยงดูในอดีต 3) การรับรู้ถึงความใกล้ชิดกับพ่อแม่ 4) การเปิดเผยตนเองของลูก และ 5) การรับรู้ถึงความใกล้ชิดกับลูก ซึ่งสำหรับบทความชิ้นนี้ รูปแบบการเลี้ยงดูของพ่อแม่ คือ วิธีการและลักษณะในการเลี้ยงดูลูกของพ่อแม่ ซึ่งมี 4 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่ แบบเอาใจใส่ (Authoritative) แบบเผด็จการ (Authoritarian) แบบยินยอมตามใจลูก (Permissive) และแบบเพิกเฉยละเลย (Uninvolved) ส่วนการถูกเลี้ยงดูในอดีต คือ การเลี้ยงดูที่พ่อแม่ได้รับจากปู่ย่าตายายในสมัยที่ตนยังเป็นเด็ก สำหรับการรับรู้ถึงความใกล้ชิดกับพ่อแม่ คือ การที่ลูกรับรู้ว่ามี ความใกล้ชิดกับพ่อแม่ทั้งทางความรู้สึกและทางพฤติกรรม และสุดท้าย การเปิดเผยตนเองของลูก คือ การที่ลูกตั้งใจเปิดเผยข้อมูลของตนเองให้พ่อแม่ฟังเกี่ยวกับสิ่งที่พวกเขาทำที่อยู่นอกเหนือความดูแลของพ่อแม่

ตัวแปรอิสระ 2 ตัวแรกคือ การถูกเลี้ยงดูในอดีต และรูปแบบการเลี้ยงดูของพ่อแม่นั้นส่งผลต่อการรับรู้ถึงความใกล้ชิดกับพ่อแม่และในขณะที่เดียวกัน การรับรู้ถึงความใกล้ชิดกับพ่อแม่ก็ส่งผลต่อการเปิดเผยตนเองของลูกเช่นกัน

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการเปิดเผยตนเองของลูก

บทสรุป

ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกในวัยรุ่นนั้นยังคงเป็นประเด็นที่นักวิชาการต่างก็ให้ความสนใจ อีกทั้งยังเป็นเรื่องที่พ่อแม่ควรให้ความสำคัญเพราะลูกในวัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เพื่อที่จะเข้าสู่ผู้ใหญ่ ดังนั้น ในช่วงวัยรุ่นนี้เองที่จะเกิดความขัดแย้งและปัญหาขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกนั้นเป็นความสัมพันธ์ในระยะยาวที่ส่งผลกระทบต่อทั้งพ่อแม่และต่อลูก ทั้งนี้ หากลูกรับรู้ได้ถึงความรักของพ่อแม่แล้ว ลูกก็จะมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับพ่อแม่ในระยะยาวได้ ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้ลูกในวัยรุ่นรับรู้ถึงความใกล้ชิดของพ่อแม่ได้นั้น

ก็คือ การถูกเลี้ยงดูในอดีต และรูปแบบการเลี้ยงดูของพ่อแม่ เมื่อลูกรับรู้ว่าตนมีความใกล้ชิดกับพ่อแม่แล้ว ลูกก็จะเปิดเผยเรื่องของตนเองกับพ่อแม่ มีสุขภาวะทางจิตที่ดี มีการปรับตัวและทักษะในการเข้าสังคมที่ดี และมีแนวโน้มที่จะมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น ในทางกลับกัน ลูกที่ได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่ที่มีความเย็นชา ไม่ให้ความสนใจ และลูกไม่ได้รับรู้ถึงความใกล้ชิดที่พ่อแม่มีให้ นั้น ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกก็จะแย่ลง เช่น หลีกเลี่ยงที่จะสื่อสารกับพ่อแม่ หรือไม่เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับตนเองให้พ่อแม่รับทราบ เป็นต้น อีกทั้งลูกจะมีปัญหาเมื่อเข้าสังคมหรือเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและได้รับผลกระทบทางด้านจิตใจอีกด้วย

รายการอ้างอิง

- Altman, I., & Taylor, D. A. (1973). *Social Penetration: The Development of Interpersonal Relationships*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Amato, P. R., & Booth, A. (1991). Consequences of parental divorce and marital unhappiness for adult well-being. *Social Forces*, 69, 895-914.
- Aquilino, W. S. (1999). Two views of one relationship: Comparing parents' and young adult children's reports of the quality of intergenerational relations. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 858-870.
- Bargoon, J. K., & Hale, J. L. (1988). Nonverbal expectancy violations: Model elaboration and application. *Communication Monographs*, 55, 58-79.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4, 1-103.
- Baumrind, D. (1991). Effective parenting during the early adolescent transition. In P. A. Cowan & E. M. Hetherington (Eds.), *Advances in Family Research* (vol. 2). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Booth, A., King, V., & Johnson, D. R. (2007). Postdivorce father-adolescent closeness. *Journal of Marriage and Family*, 69(5), 1194-1209.
- Brannen, J., Dodd, K., Oakley, A., & Storey, P. (1994). *Young People, Health and Family life*. Buckingham, UK: Open University Press.
- Brooks-Gunn, J., & Furstenberg, F. F. (1989). Adolescent sexual behavior. *American Psychologist*, 44, 249-257.
- Derlega, V. J., Metts, S., Petronio, S., & Margulis, S. (1993). *Self-disclosure*. Newbury Park, CA: Sage.
- Doyle, A. B., Brendgen, M., Markiewicz, D., & Kamkar, K. (2003). Family relationships as moderators of the association between romantic relationships and adjustment in early adolescence. *Journal of Early Adolescence*, 23(3), 316-340.
- Engels, R. C. M. E., Finkenauer, C., & Kooten, D. C. (2006). Lying behavior, family functioning and adjustment in early adolescence. *Journal of Youth Adolescence*, 35, 949-958.
- Finkenauer, C., Engels, R. C. M. E., Meeus, W. (2002). Keeping secrets from parents: Advantages and disadvantages of secrecy in adolescence. *Journal of Youth Adolescence*, 31, 123-136.
- Finkenauer, C., Frijns, T., Engels, R. C. M. E., & Kerkhof, P. (2005). Perceiving concealment in Relationships between parents and adolescents: Links with parental behavior. *Personal Relationships*, 12, 387-406.
- Fletcher, A. C., & Jefferies, B. C. (1999). Parental mediators of associations between perceived authoritative parenting and early adolescent substance use. *Journal of Early Adolescence*, 19(4), 465-487.
- Fletcher, A. C., Steinberg, L., & Williams-Wheeler, M. (2004). *Child Development*, 75(3), 781-796.
- Flores, L. E., & Berenbaum, H. (2012). Desire for emotional closeness moderates the effectiveness of the social regulation of emotion. *Personality and Individual Differences*, 53, 952-957.
- Foxall, G. R. (1994). Behavior analysis and consumer psychology. *Journal of Economic Psychology*, 15, 5-91.
- Ge, X., Best K. M., & Conger, R. D. (1996). Parenting behaviors and the occurrence and co-occurrence of adolescent depressive symptoms and conduct problems. *Developmental Psychology*, 32(4), 717-731.

- Ge, X., Natsuaki, M. N., Neiderhiser, J. M., & Reiss, D. (2009). The longitudinal effects of stressful life events on adolescent depression are buffered by parent-child closeness. *Development and Psychopathology*, 21, 621-635.
- Gino, F., & Galinsky, A. D. (2012). Vicarious dishonesty: When psychological closeness creates distance from one's moral compass. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 119, 15-26.
- Hoffmann, J. P. (2006). Family structure, community context, and adolescent problem behaviors. *Journal of Youth Adolescence*, 35, 867-880.
- Jamieson, L. (1999). Intimacy transformed? A critical look at the "pure relationship." *Sociology*, 33(3), 477-493.
- Jessop, D. J. (1981). Family relationships as viewed by parents and adolescents: A specification. *Journal of Marriage and the Family*, 43, 95-107.
- Kendler, K. S., Sham, P. C., & MacLean, C. J. (1997). The determinants of parenting: An epidemiological, multi-informant, retrospective study. *Psychological Medicine*, 27, 549-563.
- Kerns, K. A., Klepac, L., & Cole, A. K. (1996). Peer relationship correlates of the mother-child relationship in middle childhood. *Developmental Psychology*, 32, 457-466.
- Kerr, M., & Stattin, H. (2000). What parents know, how they know it, and several forms of adolescent adjustment: Further support for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology*, 36, 366-380.
- Kerr, M., Stattin, H., & Trost, K. (1999). To know you is to trust you: Parents' trust is rooted in child disclosure of information. *Journal of Adolescence*, 22, 737-752.
- Knapp, M. L., & Daly, J. A. (2011). *Interpersonal Communication* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Lamborn, S., Mounts, N., Steinberg, L., & Dornbusch, S. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful homes. *Child Development*, 62, 1049-1065.
- Larson, R., Richards, M., Moneta, G., Holmbeck, G., & Duckett, E. (1996). Changes in adolescents' daily interactions with their families from ages 10-18: Disengagement and transformation. *Developmental Psychology*, 32, 744-754.
- Magsamen-Conrad, K. (2012). *Sharing personal information in relationships: The implications of anticipated responses for information management theory and measurement*. (Unpublished doctoral dissertation). New Brunswick, NJ: Rutgers, the State University of New Jersey.
- Nord, C., & Zill, N. (1996). *Non-Custodial Parents' Participation in Their Children's Lives: Evidence from the Survey of Income and Program Participation*. Rockville, MD: Westat.
- Parrott, T. M., & Bengtson, V. L. (1999). The effect of earlier intergenerational affection, normative expectations and family conflict on contemporary exchanges of help and support. *Research on Aging*, 21(1), 73-105.
- Rossi, A. S., & Rossi, P. H. (1990). *Of Human Bonding: Parent-Child Relations across the Life-Course*. Hawthorne, NY: Aldine de Gruyter.
- Solomon, Y., Jo, W., Charlie, L., & Wendy, L. (2002). Intimate talk between parents and their teenage children: Democratic openness or covert control? *Sociology*, 36(4), 965-983.
- Smetana, J. G. (1988). Adolescents' and parents' conceptions of parental authority. *Child Development*, 59, 321-335.
- Smetana, J. G., Metzger, A., Gettman, D. C., & Campione-Barr, N. (2006). Disclosure and secrecy in adolescent-parent relationships. *Child Development*, 77(1), 201-217.

- Steinberg, L. (1990). Interdependency in the family: Autonomy, conflict, and harmony. In S. Feldman & G. Elliot (Eds.), *At the Threshold: The Developing Adolescent* (pp. 255-276). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Steinberg, L., Lamborn, S. D., Darling, N., Mounts, N. S., & Dornbusch, S. M. (1994). Overtime changes in adjustment and competence among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 65, 754-770.
- Steinberg, L., & Morris, A.S. (2001). Adolescent development. *Annual Review of Psychology*, 52, 83-110.
- Trost, K. (2000). *Parental Trust: A Neglected Concept in Parenting Research*. Paper presented at the meetings of the Society for Research on Adolescence, Chicago, IL.
- Webster, P. S., & Herzog, A. R. (1995). Effects of parental divorce and memories of family problems on relationships between adult children and their parents. *Journal of Gerontology: Social Sciences*, 50(1), 24-34.
- Wheless, L. R. (1976). Self-disclosure and interpersonal solidarity: Measurement, validation, and relationships. *Human Communication Research*, 3, 47-61.
- Wu, P., Foo, M., & Turban, D. B. (2008). The role of personality in relationship closeness, developer assistance, and career success. *Journal of Vocational Behavior*, 73, 440-448.
- Yi, C., Pan, E., Chang, Y., & Chan, C. (2006). Grandparents, adolescents, and parents intergenerational relations of Taiwanese youth. *Journal of Family Issue*, 27(8), 1042-1062
- Youniss, J., & Smollar, J. (1985). *Adolescents' Relations with Mothers, Fathers, and Friends*. Chicago, IL: University of Chicago Press.